

ŞEYHİ'NİN HUSREV Ü ŞİRİN'İNİN KONUSU

FARUK K. TİMURTAŞ

Türk edebiyatında Husrev ile Şirin ve Ferhad hikâyesi yazan şairlerin eserleri arasında Şeyhi'ninki çok önemli bir yer tutar. Nevai bir tarafa bırakılırsa, hikâyeyi dilimizde ondan daha güzel işlemiş şair yoktur denilebilir. Lâtifi, “zebân-ı türkîde kıssa-i *Husrev ü Şirin*'i andan şirin demiş yokdur” sözleriyle bu hususu iyi şekilde ifade etmektedir.

Devrinde ve daha sonraları çok beğenilen, çok okunup şöhret kazanan eser, Şeyhi'nin kendi eserlerinin de en değerlisidir. Esasen şair, “şiir nakdinin mehekkinin mesnevi olduğunu, gazel yazmanın bir kaç ev meydana getirmeğe benzediği halde, mesnevi nazmetmenin şehir kürmak gibi sayılması gerektiğini” söylemektedir.

Daha önce yayınladığımız bir araştırmada, eserin telif sebebi, kime takdim edildiği, yazıldığı yer ve zaman, muhteviyatı, vezni, değeri hakkında hükümler. esere yazılan zeyil, eserde ele alınan aşkın mahiyeti gibi bahisler üzerinde durmak suretiyle gereken umumî bilgileri vermiştik.¹ Bu araştırmamızda Husrev ü Şirin'in konusunu inceliyeceğiz.

Şeyhi, eserin konusunu Nizami'den almıştır. Fakat bu, aynen yapılmış, basit bir tercüme değildir. Şair esere kendi şahsiyetini koyabilmiştir.²

Husrev ü Şirin'in konusu üzerinde bugüne kadar etraflı bir çalışma yapılmamıştır. Okul kitaplarındaki hulâsalar çok kısadır. Sadece E. İ. W. Gibb, oldukça geniş şekilde hulâsa etmiştir.³ Eski edebiyatımızın büyük eserlerini yakından tanımak gerekir. Edebiyat tarihi araştırmaları, mukayeseli incelemeler için bu, zaruri ve şarttır. Talebenin çalışmasını kolaylaştırmak için de, bu çeşit geniş hulâsalara ihtiyaç vardır. İşte bu noktaları göz önünde tutarak, konunun çok geniş bir hulâsasını veriyoruz. Böylece ilk defa olarak, hiçbir vaka atlanmaksızın eserin tam ve

¹ Faruk K. Timurtaş, *Şeyhi'nin Husrev ü Şirin'i*: Jean Deny Armağanı, Ankara 1958, 335—348. s.

² Şeyhi ile Nizami'nin eserini mukayese eden bir incelememiz dergimizin daha sonraki sayısında yayımlanacaktır.

³ *A History of Ottoman Poetry*, I, 314—324. s. Bu hulâsanın tercümesi için bk. Vedia Arnas, *Mesnevi tercümeleri*. Mezuniyet travayı, 1988—1989, 12—16. s.

etrafli bir hulâsası yapılmış olmaktadır. Aslı ile karşılaştırmak imkânını sağlamak ve bölümler hakkında fikir vermek maksadiyle, hulâsayı bölümlere göre yapmağı ve her bölümün sonuna hangi sayfalar ve beyitler arasında bulunduğunu işaret etmeğı faydalı bulduk. Pek çok yazma nushaları bulunan eser bugüne kadar basılmamıştır. Hulâsayı yaparken, tarafımızdan hazırlanan tenkidli metne istinat ettik.⁴

KONUNUN HULÂSASI

I. Bölüm

Başlangıç

Nuşinrevan'ın ölümünden sonra Hürmüz tahta geçti. Babası gibi o da memleketi adaletle idare ediyordu. Şerefte en yüksek noktaya çıkmıştı. Fakat çocuğı olmadığı için çok üzülyordu. Daima Allaha yalvarıyor, adaklar adıyordu. Nihayet Cenab-ı Hak ona bir erkek evlât verdi. Adını Husrev Perviz koydular. Husrev, yedi yaşına girdikten sonra, Hürmüz onu Büzürg-Ümid adlı üstat bir hakîmin terbiyesine tevdi etti. Husrev, az zaman içinde Büzürg-Ümid'den çok şeyler öğrendi. On üç yaşına girdikten sonra, at ve silâh kullanmakta da çok fazla ustalık kazandı.

Hürmüz, bu hale şükr için, adaletini arttırmak istedi. Münadilerle memleketin her tarafına, kimsenin başkasına zulüm ve haksız muamele yapmamasını ilân ettirdi. Atı tarlaya girip ekine zarar verenler başak gibi parçalatılacak, namahreme bakanların gözü çıkartılacaktı. Hürmüz'ün bu çeşit tedbirleri ülkeyi emniyet ve asayişle doldurmuştu.

Bir gün Husrev ava çıkmıştı. Bir müddet dolaştıktan sonra, sular ve yeşillikler içinde bir köy görüp oraya gittiler. Geceyi köyde içip eğlenerek geçirdiler. Meğer o gece kendi atlarından biri bir ekini ziyana uğratmış ve adamlarından biri de bir bağdan koruk çalmış.

Ertesi günü bir kaç gammaz, Hürmüz'e gittiler. Husrev'in bir köye gidip yoksul bir adamın evini zarara uğrattığını, kendi öz atının bir ekini harap ettiğini, adamlarından birinin koruk çaldığını ve işret meclisi kurup namahremler yanında çeng çaldırıldığını haber verdiler. Başkası yapsaydı boynunu vurdurturdun diyerek de onu kışkırttılar. Hürmüz kızdı. Husrev'in cezalandırılmasını emretti. Atın sinirini kestiler,

⁴ Faruk K. Timurtaş, *Şeyhi ve Husrev ü Şirin'i*, doktora tezi, II. cilt, Türkiyat Ktp. No. 338.

değerini ekin sahibine ödediler; koruk çalan köleyi bağ sahibine verdiler; işret ettikleri evin sahibine Husrev'in at ve sefer takımını verdiler; çenginin tırnağını söküp, çengi parçaladılar. Husrev, ancak büyüklerin şefaati ile başını kurtarabildi. Hürmüz onu veliaht yaptı.

Husrev, insaf, adalet ve zühtten ayrılmıyordu. Bir gece, ibadethane de dua ettikten sonra, uykuya daldı ve rüyasına dedesi Nuşinrevan'ı gördü. Nuşinrevan, Husrev'e kaybettiği dört şeye karşılık, Allahın dört güzel şey ihsan ettiğini müjdeledi. Bunlar Şebdiz adlı at, Barbed adında muganni, şahane bir taht ve şirin bir sevgili. Husrev uyandıktan sonra Allaha şükretti ve dedesinin vaitlerinin gerçekleşeceğine inandı.

Husrev'in Şavur adında pek mahir bir nakkaş olan gün görmüş, çok dolaşmış, tecrübeli bir nedimi vardı. Bir gün Husrev'e Ermen melikesi Mehin Banu'dan ve çok güzel yeğeni Şirin'den bahsetti. Şirin'in güzelliğini uzun uzun övdü. Mehin Banu'nun onu veliaht yaptığını, etrafında üç yüz tane asılzade kızlardan cariye bulunduğunu ve Şebdiz adlı harikulâde koşan, siyah bir atı olduğunu anlattı. Husrev, Şirin'e âşık olmuştu. Sevda duyguları şiddetlenince, Şavur'a Şirin'i istemek için, Ermen'e gitmesini söyledi.

Şavur derhal hazırlandı ve yola çıktı. Ermen diyarına vardığı zaman yaz başlangıcı idi. Şirin yanındaki kızlarla yaylaya çıkmıştı. Yaylanın bulunduğu dağ civarında büyük bir kilise vardı. Ulu muğ kıyafetine giren Şavur, o kiliseye indi. Rahipler kendisini iyi karşıladılar. Şavur, Şirin'in nerede bulunduğunu öğrendi; tedbire meşgul oldu.

(Bu kilisenin önünde bir mağara ve içinde kara taştan yontulmuş, tılsımlı bir at şekli varmış. Kısraklar, muayyen zamanlarda, gelip bu taşta şehvetle sürünürler ve gebe kalırlarmış. Doğan tay, yelden daha hızlı koşarmış. Şebdiz de bu taşın neslinden imiş.)

(59—86 s., 792—1167. b.)

II. Bölüm

Şavur'un Şirin'i kandırması ve Medayin'e göndermesi

Şavur, sabahleyin erkenden Şirin'lerin bulunduğu yere gitti. Husrev'in resmini bir kâğıda yaptı, ağaca astıktan sonra, ortadan kayboldu. Bir az sonra Şirin, cariyeleriyle geldi. Şarap içip eğlendiler. Bir ara gözü Husrev'in resmine tesadüf etti. Emretti, getirdiler. Baktıkça gözü resimde kaldı, hayran oldu. Öptü, yüzüne gözüne sürdü, ağladı. Mütemediyen ona bakıyordu. Etrafındakiler, âşık olacağından korkup resmi yırttılar. Ve Şirin'e periler gizledi diye yalan söylediler. "Başka

yere gidelim, burası perilerin bulunduğu bir mıntaka" bahanesiyle, oradan uzaklaştılar,

Şavur, o tarafa da seherden gitti ve aynı şekilde bir resim yaparak dala astı. Şirin, resmi görünce, getirin dedi. Fakat kızlar, resmi sakladılar ve "sana görünen hayaldir" dediler. Resmi böyle saklayıp ortaya çıkarana kadar periler olduğunu söyleyerek, Şirin'i başka yere götürdüler.

Şavur, oraya da Husrev'in resmini yapıp astı. Şirin, resmi gördüğü zaman, işin hakikat olduğunu anladı ve kimseye sezdirmeden gidip resmi aldı. O yüzde kendi yüzünden nişan buldu. Cariyeler, Şirin'in mecali gittiğini görünce, işin ehemmiyetini anladılar. Ve resmin neyin neisi olduğunu öğrenmeğe karar verdiler. O gün resmin safasına şarap içildi. Şirin, kızlara, yollara çıkıp gelen geçenden resme dair malûmat istemelerini emretti. Fakat, bir şey öğrenemediler. Ertesi sabah Şavur, rahip kıyafetine girerek, Şirin'lerin bulunduğu yere gitti. Şirin, onun gelişini uzaktan görünce, aşına çıktı. "O keşişi getirin, bir de ondan soralım,, dedi. Kızlar koştular ve resimden sordular. Şavur "bunda çok mana var, fakat ehlini bulursam söylerim" dedi. Şirin'e haber verdiler, çok memnun oldu. Şavur'a karşı çıktı. Konuşmağa başladılar. Şirin, sırasını getirip, resmi sordu. Şavur yalnız kalırlarsa anlatacağını bildirdi. Halvet olunca, resmin büyük hükümdar Husrev Perviz'e ait olduğunu söyledi. Şirin de utana sıkıla Husrev'i sevdiğini itiraf etti. Şavur artık meseleyi gizleyemedi. Her şeyi olduğu gibi anlattı. Resmi kendi yaptığını söyledi; ve resmin, Husrev'in güzelliği nushasından bir nokta bile olmadığını ilâve etti. Onun da kendisine âşık olduğunu, gece gündüz ızdırıp çektiğini anlattı. Ve Husrev'in armağanı olan çok kıymetli bir yüzüğü verdi. Şirin, bu işe bir çare bulmasını istedi. Şavur, eğer uygun görürse, Medayin'e gidip Husrev'e vaziyeti arz etmek istediğini bildirdi. Şirin, gidip gelme beş ay süreceği için, teklifi kabul etmedi ve kendi Medayin'e gitmeğe karar verdi. Şavur, ertesi günü av bahanesiyle Şebdiz'e binip yola çıkmasını söyledi. Husrev'in onu karşılayacağını, karşılaşınca yüzüğü göstermesini, şahın daima kırmızı elbise giydiğini, atının nalının altın olduğunu anlattı. Eğer yolda Husrev'e rastlayamazsa, Medayin'de onun kasrı Müşkuy'a gitmesini ve Husrev kasırda yoksa, hizmetçilere yüzüğü göstermesini tenbih etti.

Şirin, Şavur'dan ayrılıp, kızların yanına döndü. Resim bir sihir ve efsun imiş diyerek, oradan acele uzaklaşmalarını emretti. Saraya döndüler. O gece, Mehin Banu'dan ertesi sabah ava çıkacağını ve Şebdiz'in kendisine verilmesine müsaade etmesini rica etti. Banu razı oldu.

Sabahleyin Şirin, âdeti üzere erkek elbisesi giyip, maiyetiyle beraber ava çıktı. Bir az dolaştılar. Şirin, bir ara önünden kaçan ceylânı takip maksadiyle Şebdiz'in dizginini çekti. Şebdiz kuş gibi uçtu. Kızlar, Şebdiz'in gemiyi azıya aldığı sandılar. Halbuki Şirin, kasten öyle yapmıştı. Cariyeler peşinden gittiler. Fakat izi kaybolduğu için, bulamadılar. Gece oluncaya kadar dolaşıp ümitsiz döndüler. Mehin Banu'ya büyük üzüntüyle vaziyeti bildirdiler. Banu çok müteessir oldu; döğündü, elbisesini yırttı. Fakat rüyasında "elinden uçan şahbazın tekrar döndüğünü" gördüğü için, askerlerin Şirin'i aramak istemelerini kabul etmedi ve bekleme karar verdi.

Şirin'e gelince, yedi gün yedi gece Şebdiz'in üstünde yol aldı. Yol zahmeti onu çok sarsmıştı. Yedinci gün istirahat etmek istedi. Bir taş sirtını dayayıp, elinde Şebdiz'in dizgini durdu, ve Allaha münacaat etti. Ağlayarak ah ederken, uykuya dalmıştı. Şebdiz'in ürkek sesiyle sıçrayarak uykudan uyandı. Baktı ki, siyah bir aslan üzerlerine geliyor. Hemen okunu kurdu ve aslanın bağırmı deldi. Sanra atına bindi ve yine dolaşmağa başladı. Bir seher, yeşillikler arasında, güzel bir pınarınarına geldi. Üstü başı toz içinde kalmıştı. Etrafa bakındı, kimseleri göremeyince, indi, atını bir tarafa bağladı. Soyunarak suya girdi.

(87—126. s, 1173—1706. b.)

III. Bölüm

Husrev'in babasından korkarak kaçması, Şirin'le yolda karşılaşmaları, Ermen'e gelmesi, tahta çıkmak üzere Medayin'e çağırılması

Husrev, Şavur'u Şirin'i istemek maksadiyle Ermen'e gönderdikten sonra, dört gözle sevgilisinden haber bekliyordu. Bu arada babasının yanından da ayrılmıyordu. Hürmüz, onu çok seviyordu. Husrev'in düşmanları bu hali çekemediler. Önceki hilenin bir sonuç vermediğini görerek, yeni bir hileye başvurdular. Onun adına sikke bastırıp dört tarafa dağıttılar. Hürmüz, bunu duyunca, şüphelendi ve çekindi; Husrev'i hapsettirmek istedi. İşin haber alan Büzürg-Ümid, Husrev'e gizlice vaziyeti haber verdi. İşin esası anlaşılınca kadar, oradan uzaklaşmasını tavsiye etti. Husrev, başını kurtarmak için, acele sarayına döndü; cariyelere, bir kaç gün için ava çıkacağını, sarayda bulunmadığı zaman güzel bir kız gelirse, misafir edip ağırlamalarını, Müşkuy'dan sıkılırsa, kırlara çıkarmalarını ve istediği yerde kasır yaptırmalarını tenbih etti. Ve atına binip yanına kıymetli eşyalar alarak maiyetiyle beraber Ermen yolunu tuttu.

Çok hızlı gidiyorlardı. Bir kaç gün ve gece yol aldıktan sonra bir

yerde durdular. Kendi yalnız başına dolaşmağa çıktı. Meğer kondukları yer, Şirin'in bulunduğu sebzezare yakın bir yer imiş. Husrev gezerken oraya erişti. Gülşeni, pınarı ve ağaca bağlı olan atı gördü. Suya bakınca, ay gibi bir güzelin yıkandığını farkettiler. Ne yapacağını şaşırıldı. Ne ileri gidebildi, ne dönebildi. Hayran kaldı. Şirin, bu vaziyetten habersizdi. Çünkü saçları gözlerini kapamıştı. Saçlarını kaldırıncaya Husrev'i gördü. Utancından suda mehtap gibi titredi. Hemen saçlarını salıverip vücudunu gizledi. Husrev, yaptığı hareketin edebe aykırı olduğunu düşünerek, yüzünü öbür tarafa çevirdi. Şirin, hemen giyinip Şebdiz'ine bindi. Kendi kendine "bu delikanlı herhalde benim sevgilim olsa gerek" diyordu. Yalnız, Husrev'in kırmızı elbiseli olduğunu işitmişti. Halbuki bunun elbisesi al değildi. Fakat Şirin bilmiyordu ki, Husrev tanınmaktan çekindiği için, elbisesini değiştirmişti. Şirin, kendini tanıtmak istedi ise de, yol üzere tanışmağı hoş saymadığı için, atını sürüp gitti.

Bir az sonra, Husrev, başını çevirince, kimseyi göremedi. Etrafı aradı, bulamadı. Çok üzüldü; ağlayıp dövündü. Gördüğü kızın Şirin mi, yoksa peri mi olduğunu anlayamadı. Bulmaktan ümidini kesince, adamlarının yanına döndü. Ermen'e yol aldılar.

Şirin, Husrev'den ayrıldıktan sonra, süratle yol almağa başladı. Nihayet Medayin'e vardı. Husrev'in kasrı Müşkuy'a gitti. Nişanı gösterdi. Cariyeler, Husrev'in bahsettiği kızın bu olduğunu anlayarak ağırladılar. Fakat, güzelliği karşısında kıskançlık damarları da kabardı.

Şirin, kim olduğunu ve niçin geldiğini söylemedi. Husrev gelirse, size vaziyeti anlatır dedi, yalnız atının çok kıymetli olması sebebiyle, ona iyi bakmalarını istedi. Husrev'in ortada olmadığını öğrenince canı sıkıldı. Bir kaç gün istirahat etti. Memlekette dolaşan rivayetleri ve Husrev'in babasından korkarak kaçtığını öğrendi. Bu haberden bunaldı, ne yapacağını şaşırıldı. Geri dönmeğe takati ve Mehin Banu'ya karşı yüzü yoktu. Rastgeldiği delikanlının, Husrev olduğunda tereddüdü kalmamıştı. Fırsatı kaçırdığı için, kendine kızdı, bahtına lânetler etti.

Bir müddet, Müşkuy'da kaldıktan sonra, mizacının bozulduğunu, hava değiştirmesi gerektiğini, bunun için yüksek bir dağ üstünde kasrı istediğini bildirdi. Ve beraberinde getirdiği cevahirleri verdi. Cariyeler, Husrev'in kendilerine bunun için tenbihte bulunduğunu söyleyerek Şirin'in vermek istediği şeyi kabul etmediler. Aralarında konuşup, Husrev'in dönünce, Şirin sebebiyle kendilerine yüz vermeyeceğini düşündüler. Ancak ondan, havası kötü bir yerde kasrı yaptırıp ölümünü hazırlamakla kurtulabilirlerdi. Usta bir mimar çağırarak, şehirden ve halktan uzak, çok

kötü havalı bir yerde kasır yapmasını istediler. Bir çok hediyeler verdiler, ve ne dilerse, yerine getirileceğini söylediler.

Mimar malı görünce memnun oldu. Dağ dağ aradı, Ermen cihetine doğru, kaya ve taş içinde, böyle bir yer buldu. Hemen inşaata başladı. Kasır tamamlanır tamamlanmaz, Şirin oraya göçtü. Beraberinde getirdiği cevahirden satarak cariye ve köle aldı. Şirin, bu dar kasırda avla ve diğer eğlencelerle vakit geçiriyor, hasret ve ayrılığın sona ermesini bekliyordu.

Husrev'e gelince, o, pınardaki karşılaşmadan sonra, akli fikri gördüğü kızda olduğu halde Ermen istikametinde ilerlemişti. Şehre yaklaştığı zaman, Mehin Banu haber aldı ve karşılamaya çıktı. Husrev'i büyük hörmet göstererek misafir etti. Kışın Berda havasının çok güzel olduğunu bildiren Husrev'in oraya gitmesini rica etti. Husrev, kabul etti. Günlerini, Şirin'in hasretiyle şarap içerek geçiriyor ve Şavur'un yolunu gözlüyordu.

Bir gece Husrev, eğlence meclisinde iken, Şavur'un geldiğini haber verdiler. Husrev çok sevindi, gelmesini emretti. Şavur, başından geçen her şeyi bir bir anlattı. Şirin'i Medayin'e gönderdikten sonra hava değişirmesi dolayısıyla hasta düştüğünü ve onun için dönüp kendisine haber getiremediğini söyledi. Husrev pek memnun kaldı ve ihşanlarda bulundu. Yolda Şirin'i, su başında görmesi, Şavur'un sözlerini teyit ediyordu. Neticede, Şavur'un Medayin'e gidip Şirini getirmesini kararlaştırdılar.

Husrev, ertesi günü Mehin Banu ile konuşurken, münasebet düşürüp Şirin'in Medayin'de olduğunu ve müsaade ederse, bir adam gönderip getireceğini söyledi. Mehin Banu, bu müjdeyi işitince, sevinç içinde kaldı. Şaha dualar etti. Ve gidecek adama Şebdiz'in kardeşi Gülgün'u vereceğini bildirdi. Husrev emretti, Gülgün hazırlandı. Şavur hemen binip yola çıktı. Otuz günde Medayin'e vardı. Şirin'i Medayin'de bulamayınca, kasma gitti. Şirin'e vaziyeti anlattı. Şirin de bütün ıztırabını teker teker söyledi. Şavur, Husrev'in selâmını ve kendisini beklediğini bildirerek, derhal gitmelerini teklif etti. Şirin hemen hazırlandı; Gülgün'a binip Ermen'e doğru Şavur'la beraber hızla yol almağa başladı.

Husrev, Ermen'de, şarap meclisleri kurarak zaman geçiriyordu. Bir gün, işret meclisinde iken, Medayin'den bir haberci geldi. Babasının gözüne mil çektiklerini, tac ve tahtın kendisine kaldığını, hemen Medayin'e dönmek gerektiğini söyledi. Verdiği mektuplar da aynı şeyi bildiriyordu.

IV. Bölüm

Hürmüz'ün ahvaline rücu, Behram-ı Çûbin meselesi, Husrev'in tahtı Behram'a bırakarak Azerbaycan'a ve oradan Ermen'e kaçması

Hürmüz, âdil ve cömert olmakla beraber, şefkat, hilm ve vefa sahibi değildi. Az günaha çok ceza verirdi. İran'ın ileri gelenlerinden on bin kişiyi öldürmüştü. Bu yüzden beğler ve halk ondan nefret etmişti.

O sıralarda düşmanlar da dört taraftan İran üzerine yürümüş bulunuyordu. Rum kayseri, Yemen şahı ve Hata hakanı asker çekmişti. Hürmüz, vaziyeti akıllı ve kâmil insanlarla, din ulularıyla görüştü. Neticede, Rum ve Araplara istediklerinin verilmesine ve Turanlılarla harp edilmesine karar verdiler.

Hürmüz'ün, Behram-ı Çûbin adlı akıllı ve tedbirli, lâkin hodbin bir kumandanı vardı. Onu yanına çağırttı. İstedığı kadar asker ve mal vererek Saye Han üzerine gönderdi. Saye Han, Belh şehrini kuşatmış, Horasan'a yönelmişti. İki ordu karşılaştı. Saye Han'ın ordusu yenildi. Behram, Saye Han'ı öldürdü. Bir çok beğler esir edilmişti. Bunlar arasında Han'ın oğlu da vardı. Behram, ganimet olarak elde edilenlerin en iyisini ve büyük bir kısmını hanın oğluya beraber Hürmüz'e gönderdi. Ve bu zaferin padişah sayesinde müyesser olduğunu ilân ve ilâm etti.

Bu galibiyete Hürmüz pek sevindi. Fakat, Saye Han'ın kızkardeşi, Nuşinrevan'ın karısı ve kendisinin anası olması sebebiyle, Saye Han'ın oğlunu karşılattı ve izzet etti.

Hürmüz'ün, Behram'ı çekemeyen bir veziri vardı. Onu "Behram'ın gönderdiği mal, elde ettiğinin binde biri bile değil" diyerek kıskırttı. Hürmüz kızdı. Han'ın oğlu da, Behram'ın kendisine kötü muamele yaptığını söyleyince, büsbütün öfkelenildi. Bu hiddetle Behram'a mektup yazdırdı ve hainliğini ilân etti. Hain kimsenin kadından daha aşağı olduğunu söyleyerek, ayrıca ona bir çıkırla kadın elbisesi gönderdi.

Behram, mektubu alınca, Hürmüz'ün huyunu bildiği için şaşmadı. Kadın elbisesini giydi. Ve şehrin âyanını divana çağırdı. Onlar Behramı bu halde görünce şaşırıldılar. Hürmüz'ün haksızlık ettiğini söylediler. Behram, artık Hürmüz'den bir iyilik beklemenin doğru olamayacağını, tahta Husrev'i getirmek gerektiğini söyledi. Hepsi bu tedbiri beğendiler. Bunun üzerine Behram şaha isyan ettiğini açığa vurdu; ve Horasan tahtına geçip oturdu.

Hürmüz, Behram üzerine asker gönderdi ise de, muvaffak olamadı. Behram günden güne kuvvetlendiğini hissederek padişahlığa göz koy-

du. Bunun üzerine Medayin beğleri toplam vaziyeti görüştüler. Hürmüz'den vefa bulamayacaklarını, tahtın Behram'a kalacağını düşünerek, Hürmüz'ü indirip tahtı Husrev'e vermeği kararlaştırdılar. Hemen o gece Hürmüz'ün gözüne mil çekip Husrev'e mektup yazdılar, derhal Medayin'e gelmesini bildirdiler.

Husrev vakit kaybetmeksizin hareket etti. Medayin'e geldi ve tahta oturdu. Çok âlil bir hükümdar oldu. Fakat, şahlıkla zahiren meşgul oluyordu. Bütün düşüncesi Şirin'di. Hep onun ahvalinden soruyordu. Nasıl geldiğini ve Şavur'la sonra nasıl gittiğini anlattılar. Şirin'in harikulâde bir atı olduğunu, onu kendisi için sakladıklarını söylediler.

Behram, Husrev'in şah olduğunu duyunca, hükümdar olmak ihtirası arttı. Babasının gözüne Husrev'in mil çektiğini sefih ve sarhoş olan böyle birinin hükümdar olamayacağını, kendi maksadının ona zarar vermek değil, onu ıslah etmek olduğunu etrafa yayarak memleketi Husrev aleyhine kışkırttı. Sonra büyük bir ordu toplayarak Medayin üzerine yürüdü.

Husrev harp edecekti; fakat, halkın kendisini tutmadığını sezdiği için, vazgeçti. Büzürg-Ümid ile müşavere etti. Büzürg-Ümid, remile baktığını, bir yıl kadar sabretmesi gerektiğini anlattı. Husrev bunun üzerine inat etmedi; taç ve tahtını Behram'a bırakarak Azerbaycan'a ve oradan Ermen'e geçti.

(164—189. s. , 2231—2567. b.)

V. Bölüm

Husrev'in Ermen'e gelmesi. Şirin ile buluşmaları, Şirin'in târizine kızarak Ermen'den uzaklaşması

Şavur, Şirin'i Ermen'e getirdiği zaman, Husrev'i bulamadı ve perişan oldu. Mehin Banu ise, Şirin'e kavuştuğu için çok seviniyordu. Ona hazineler verdi. Cariyelerden öğrendiği bazı sırlarla bu kaçışın bir aşk yüzünden olduğunu sezmişti. Fakat Şirin'e açmadı. Ona tekrar üç yüz kızı teslim etti; Şirin, eski cariyelerine kavuştu. Eski zevk ve safaya daldı. Eğlenmesi görünüşteydi, hakikatte sevgilisinin aşkı yüreğini yakıyordu.

Bir sabah ava çıkmıştı. Sevinçliydi, gece rüyasında, ay ile güneşin kucaklaştığını görmüştü. Artık işlerin hayra döndüğü anlaşılıyordu. Şevk ile dolaşırken kızlardan biraz ileriye gitti. Cariyeler yine kaybolacak diye korkuya düştüler.

Diğer taraftan Husrev, çok zahmet çekmesine karşılık, sevgilisinin memleketine yetiştiği için, memnundu. Av maksadiyle dolaşırken Şirin'in avlandığı yere gelmişti. O sırada Şirin, bir av kovalıyordu; karşılaştılar. Birbirlerini görünce, hayran kaldılar; gözlerini ayıramıyorlardı. Şirin, bunun Husrev olduğunu anladı. Ve kendini attan şah önüne attı. Husrev de bu güzelin Şirin olduğunu sezmiş önünde secdeye varmıştı. Bunlar bu haldeyken, maiyetleri yanlarına geldi. Şirin, Husrev'i evine davet etti. Mehin Banu'ya adam gönderdi; Husrev'in geldiğini bildirdi. Mehin Banu karşılamağa çıktı. Husrev'i muhteşem bir saraya götürdü. Ona hazineler verdi. Husrev ise, başı dara düştükçe, hep kendilerine sığındığını söyledi ve minnetlerini arz etti.

Mehin Banu, Husrev ile Şirin arasındaki aşkı sezmişti. Şirin'i kendinden ayırmıyor, ara sıra Husrev'in yanına götürüyordu. Bir gün, onu halvete çağırdı ve nasihatler etti. Husrev'in kendisini sevdiğini, fakat onun sevdasına baş eğmemesini, çünkü sarayında on bin cariyesi olduğunu, bir güle kanaat etmeyeceğini, hevesini alırsa, terk edeceğini, bunun için dürüst ve iffetli davranmasını, o zaman hayranlığı ve şevki artan Husrev'in onu kendisinden bütün merasimleri yerine getirerek isteyeceğini anlattı. Ve Şirin'i ikaz etti. Şirin, bu sözleri utanarak dinledi. Nikâh olmadan Husrev'e teslim olmayacağına dair yemin etti. Bu teminat üzerine Mehin Banu, ikisi yalnız kalmamak şartıyla, gezip dolaşmalarına müsaade etti.

Artık iki sevgili buluşuyorlardı. Bir gün çevgân oynadılar, sonra ava çıktılar; Şirin bir aslan avladı.

Bir ay hep böyle çevgân oynamakla ve avla vakit geçirdiler. Husrev, bezm kurmak için, Şirin'den müsaade istemeğe fırsat gözetiyor. fakat imkân bulamıyordu. Nihayet bir gece, Şirin'e arzusundan bahsetti. Şirin razı oldu. Ertesi gün, güzel bir bahar sabahı Şavur'un gayretiyle hoş bir bahçede ayş meclisi tertip edildi. Husrev ile Şirin buluştular. Şavur ve maiyetleri de yanlarındaydı. Sazende ve hanendeleri, Barbed ve Nigisa, o gün ud ve çeng çalıp gazeller ve şarkılar söylediler. Gece olunca Şirin izin istedi, gitti. Ertesi günü yine işret meclisi kuruldu. Artık her gün bir çemende buluşuyorlardı. Fakat, bakışlarından ileri bir yakınlık olmuyordu.

Bir gün, gezinirlerken Aras ırmağı kıyısına gittiler. Orada meclis kurup, zevk ve sefaya başladılar. Barbed ve Nigisa yine çalıp söylediler. Onlar eğlenceye dalmışken, ansızın meşelikten bir aslan çıktı, Askerlerin üzerine saldırdı, herkes korkup bir tarafa kaçtı. Husrev sarhoştü; Şirin'in şevki ile, yanında ok ve kılıç olmadığı halde, aslanın

üzerine yürüdü. Kulağı tozuna indirdiği bir yumrukla aslanı yere serdi. Hemen başını kesip derisini soydular. O günden sonra, padişahların bezm esnasında da yanlarında kılıç bulundurmaları âdet oldu.

Bu hadiseden sonra, arasına öpüşüyorlardı. Fakat, Şirin, ancak sarhoş zamanında buna müsaade ediyordu. Mehtepi bir gecede yine bezmde idiler. Husrev, Şirin'in visali bahsinde, fırsatı fevt etmemegi düşünüyordu. Yine gazeller okundu. Husrev'in emriyle kızlar ve Şavur, ikisi arasındaki macerayı temsilen masallar söylediler.

Gündüz ve geceleri, bu suretle, avla ve işaretle geçiyordu. Husrev bu arada, Şirin'i aşkına ram etmek için, fırsat gözetiyordu.

Yine mehtaplı bir gecede, zevk ve safa meclisinde idiler. Etraf sarhoş olmuş, saki ve mutriplerin gözünü uyku tutmuştu. Husrev Şirin'i kucakladı ve uzun zamandan beri özlediği visale nail olmak istedi, Şirin razı olmadı, Uzun uzun konuşup münakaşa ettiler. Husrev yalvardı, ama Şirin'i kandıramadı. Ne yaptıysa, boşa gitti. Bir fayda elde edemedi. Böyle konuşurken uykuya daldılar. Husrev, erkenden uyandı, şarap içmeğe koyuldu. Yanında Şirin vardı; yanaklarını öperken, birden kucığına ve kolları arasına alarak, göğsünü şiddetle sıktı. Şirin kendini kurtardı, "ben istemedikten sonra, asla böyle bir iş yapamazsın" dedi. "Benim gibi zayıfa erkekliğini göstereceğine, Behram'a kuvvetini göstersen, daha iyi olur; önce taç ve tahtını kurtar, sonra sen istemersen de, biz sana yalvarırız" şeklinde soğuk ve sert sözler söyledi.

Şirin'in sözleri, Husrev'i kızdırdı ve müteessir etti. Fakat utandırarak, gayrete de getirdi. Emretti, hemen Şebdiz'i hazırladılar. Hiddetle veda etti ve derhal atına binerek uzaklaştı.

(190—257. s. , 2579—3220. b.)

VI. Bölüm

Husrev'in Rum'a gitmesi, Kayser'in yardımıyla ordu teşkil etmesi, Kayser'in kızıyla evlenmesi, Behram'ı yenip tekrar tahta oturması

Husrev, Şirin'den ayrıldıktan sonra, sarhoşluk neticesi yaptığı bu hareketten pişman oldu.

Rum'a doğru, süratle yol alıyordu. Behram dolayısıyla ihtiyatlı hareket ediyor ve geceyi gündüze katarak gidiyordu. Nihayet dağlık mıntakadan deniz sahiline vardı. Orada muazzam bir kilise vardı. Kilişenin en büyük rahibi Nastur, remil, ilm-i nücüm ve kehanette çok mahirdi. Husrev ona müracaat etti. Nastur Rahip, on sekiz ay zahmet çekeceğini, sonra tahta kavuşacağını söyledi. Ve oğlundan sonra nes-

linden bir kız ve iki erkek hükümdar daha geleceğini ve bunlardan sonra devletin Araftan doğacak bir din serverinin mensuplarına geçeceğini ve kıyamete kadar onlarda kalacağını ilâve etti.

Husrev, bunları öğrendikten sonra, sahil yolunu tuttu ve Rum'a erişmek için acele yol aldı. Rum Kayseri İran Şahının kendisine sığındığını öğrenince memnun oldu. Beş on günlük yola büyük beğlerini Husrev'i karşılamaya gönderdi. Kendi de bir menzil kala istikbale çıktı. Çok hürmet gösterdi. Tacı tahtı ona teslim etti. Ve kızı Meryem'i onunla evlendirdi. Husrev, bu izdivacı gönülsüz olmakla beraber, kabul etmek mecburiyetinde kaldı.

Kayser'in yardımıyla ile elli bin kişilik bir ordu hazırlandı. Kayser, Husrev'i memleketin sınırlarına kadar getirdi. Hükümdarlığında çok âdil davranmasını tavsiye etti. Husrev, durup dinlenmeden, İran'a doğru ordusuyla yürüdü. Behram bunu işitince, ordu topladı ve Husrev'in ordusu üstüne gitti.

İki ordu karşılaştılar. Husrev, yanında Büzürg-Ümid olduğu halde, bir büyük fil üzerine kurulan tahtında harbi idare ediyordu. Husrev, filden inip ata binmek ve vuruşmak istedi. Fakat Büzürg-Ümid bırakmadı; bunun için zaman vardır, dedi; ve Acem ordusunun gönülsüz harbettiğini, belki de kendisine müracaat edeceklerini söyledi. Nitekim gece bir haberci, Acem beğlerinden bir mektup getirdi. Beğler, mektupta Husrev'in suçlarını affedeceğine dair teminat vermesi şartıyla ertesi günü Behram'ı bırakıp onun ordusuna geçeceklerini bildiriyorlardı. Husrev ahdname verdi.

Ertesi günü Büzürg-Ümid'in suturlapla tayin edip bildirdiği vakitte, Husrev Şebdiz'e binip kavgaya karıştı. Neticede, Behram'ın ordusu mağlup oldu ve kendisi Çin'e kaçarak başını kurtardı.

Husrev, ikinci defa Medayin tahtına geçti. Adalet ve cömertliği ve asayişî memleketin dört tarafına yaydı.

Şahlığa erişmekle beraber, Şirin'in hasretinden ıztırap çekiyordu. Ne gönlünden çıkarabiliyor, ne de yanına getirebiliyordu. Çünkü Meryem vardı. Bazan devleti tercih ettiği ve Şirin'in yaptığını hatırlayarak, kendi kendini teselli ettiği de oluyordu. O zaman sabra karar veriyordu. Dertleşecek kimsesi de yoktu. Çünkü Ermen'den Rum'a giderken, Şavur'u Şirin'in hareketlerini takip edip kendisine bildirmesi için, orada bırakmıştı.

Husrev'in günleri bu endişe ile dert içinde geçiyordu.

(258—274. s., 3528—3892. b.)

VII. Bölüm

Şirin'in ahvali, Mehin Banu'nun vefatı, Şirin'in tahtı bırakıp kasra gitmesi

Şirin, Husrev'den ayrı düştükten sonra, ona yaptığı muameleye çok pişman oldu, üzüldü. Kendi kendini yedi. Sarardı soldu. Durmadan ağlıyordu. İztırap içinde idi. Bazan Husrev'in yanına gitmeği düşünüyor, bazan sabretmenin doğru olduğunu kendi kendine telkin ediyordu.

Nihayet dayanamayıp işi Mehin Banu'ya açtı. Mehin Banu, nasihatler etti, bu işe sabır ve tahammül etmek gerektiğini, acelenin iyi bir şey olmadığını, teenninin her şeyi halledeceğini söyledi. Şavur da bu çeşit nasihatlerde bulunuyordu.

Bir gün Mehin Banu kendini hasta hissetti. Şirin'i çağırdı, nasihatte ve vasiyette bulundu ve bir müddet sonra vefat etti. Taç, taht ve bütün mal Şirin'e kaldı. Şirin, günlerce yas tuttu.

Onu tahta çıkardılar; çok âdilane hareket etti. Herkes kendisinden memnundu. Fakat Şirin, Husrev'in aşkıyle, günlerini üzüntü ile geçiyordu. Herkesten onu soruyordu. Husrev'in tahtına kavuştuğunu, fakat Meryem'in kıskançlığı ve katı gönüllüğü yüzünden sıkıntıda olduğunu, Meryem'in başkasını sevmeyeceğine dair kendisine yemin verdiğini öğrenince içi yandı. Perişan oldu. Sabretmekten başka çare yok diyordu. Ama dayanamıyordu. Nihayet Şavur'un tedbiri ile, Kudüs'e gideceğim diye rivayet çıkardı. Bir kuluna hükümdarlığı bırakarak Medayin'deki eski kasrına gitti. Yanına bir çok cariye, mal ve eşya almıştı. Şavur ve mahremi olan on kız da beraberinde idi.

Şavur, gidip Husrev'e haber vermek istediğini söyledi. Şirin, Husrev'in bu yüzden belki can sıkıcı hadiselerle karşılaşacağını ileri sürerek, razı olmadı. "Ama sen gidebilirsin, eski kapındır" dedi ve "bizi sorarsa hayır ile an, sormazsa da, sağ olsun" sözlerini ilâve etti. Şavur yer öpüp Husrev'e gitti.

Bir sabah Husrev, emîr, kumandan ve köleleri etrafında, kendisi tahta oturmuş, İran usulünce kabul merasimi yapıyordu. Birden bir haberci geldi ve Behram-ı Çubin'in ölüm haberini getirdi. Husrev müteessir oldu, üç gün yas tuttu.

Dördüncü gün Şavur'un geldiğini bildirdiler. Pek memnun oldu. Şavur, Şirin'in selâmını söyledi ve macerayı baştan sona kadar teker teker anlattı. Husrev çok sevindi. Hemen bezm kuruldu. Barbed ud çaldı ve şarkılar söyledi. Sevgilisinin şevkine Husrev o gün hazineler

bağışladı. Her kime “zihi!” dese, bin miskal verirlerdi. O gün Barbed'e bin “zihi” dedi.

O gece Husrev, hareme çekilince, Meryem'e Şirin için rica etti, “Şirin'in benden uzak kalması iyi olur, fakat benim yüzümden bu vaziyete düştü, bednam oldu. İzin verirsen, onu yanımıza alalım; cariyelerle kalsın; yüzüne katiyen bakmam” diyerek teminat verdi. Meryem kabul etmedi. Şirin'i getirirse, kendini asacağını söyledi. Husrev sabretmeğe mecbur oldu. Şavur'la ancak gizlice buluşuyor ve Şirin'le haberleşiyordu. Şirin bu halin vefasızlıktan değil, Meryem dolayısıyla olduğunu seziyordu.

(285—311. s., 3902—4251. b.)

VIII. Bölüm

Ferhad vakası

Şirin küçükten beri süt içmeği âdet edinmişti. Hemen hemen ondan başka bir şey yemezdi. Fakat kasrın bulunduğu yer, dağ taş olduğu için, çobanlar sürüyü uzak otlatıyordu. Otlakla kasır arası uzak ve aşılması müşküldü. Şirin kolaylıkla taze süt içemiyordu.

Bir gece, Şavur'la konuşurlarken, bu meseleyi açtı. Şavur o civarda, Ferhad adlı, mahir bir mühendis bulunduğunu, bu meseleyi onun halledeceğini söyledi. Ferhad'la Çin'de aynı üstattan ders aldıklarını, kendisinin kalemle, Ferhad'ın tişeyle nakış yapmakta ihtisas kazandıklarını anlatarak, izin verirse, onu bulacağını arz etti. Şirin bu işi halletmesini emretti.

Şavur Ferhad'ı kasra getirdi. Ferhad zayıf bir adamdı, zencefil gibiydi, ama kuvveti filde yoktu. Şirin ona yapılacak işi anlattı. Fakat Şirin'in tatlı sesi, Ferhad'ın aklını başından almıştı. Ne söylendiğini fark etmedi bile. Şirin'in yanından çıktıktan sonra, istenilen işin ne olduğunu, hizmetkârlardan sordu. Şirin'in otlaktan sağılan sütü kasırda hemen içmek için, araya bir su yolu yapılmasını istediğini öğrendi. Hemen çalışmağa başladı. Bir ayda iki kat döşeli bir ark ile kasır önüne çeşme ve havuz yaptı. Şirin bunları çok beğendi. Bu inşaat o kadar güzeldi ki, insan eliyle yapılmayıp öylece yaratıldığı sanılırdı.

Şirin mükâfat olarak pek çok mal ve para verdi. Ferhad bunların kıymetlisini Şirin'in ayağına açtı. Öbürlerini hizmetkârlarına dağıtarak, sahra yolunu tuttu.

Şirin'in aşkı onun bütün sabrını almıştı. Göğsünü dövüp uryan sahraları dolaşıyordu. Ne sevgilisinden bir ümit vardı, ne yarasına mer-

hem. Vahşi hayvanlarla dost olmuştu. Yola düşünce, gece gündüz demez, beş on gün yürürdü. Muayyen zamanlarda Şirin'in kasrı civarına gelir uzaktan secde ederdi. Bir müddet orada kalır, tekrar sahraya dönerdi.

Ferhad'ın hikâyesi her tarafta duyuldu. Adamlarından biri bunu Husrev'e anlattı. Husrev ne yapacağını kestiremedi. Mahremlerinden bir kaçını çağırdı, müşavere etti. "Ferhad kim oluyor, ki Şirin'e talib oluyor" dedi. Ferhad'ın bir fakir mimar ve nakkaş olduğunu anlattılar. Husrev, onu sağ bıraksa, olmayacağını, öldürtse, bigünah olduğunu söyleyerek, bir yol bulmalarını istedi. Ferhad'ı parayla elde edip vazgeçirmeğe, eğer meyletmezse, önüne bir yapı işi koyup ömrü oldukça meşgul etmeğe karar verdiler. Husrev, dört tarafa kasıdılar gönderdi, Ferhad'ı arattı.

Bir kaç gün aradıktan sonra, kasıdlardan biri onu buldu; ısrarla Husrev'in yanına götürdü. Ferhad pervasız olarak huzura girdi ve aslan gibi yere çöktü. Etrafını para ve mal ile doldurdular. Fakat o, bunlara hiç itibar etmedi. Husrev, kendisine müteaddit sualler sordu ve Şirin'in aşkından vazgeçmesini söyledi. Ferhad bunlara o kadar güzel cevap verdi ki, Husrev hayran ve âciz kaldı. İşe altın ve gümüşle çare bulamayacağını anlayınca, dağ yarmak meselesini ortaya attı. Falan sahraya gitmeyi güçleştiren, o civardaki bir ulu dağ içinde, asker geçecek kadar geniş yol yapmasını istedi. Bunu başarabilirse, onu muradına kavuşturacaktı. Ferhad kabul etti ve bir şartım vardır, dedi: "Şahın yolu üzerindeki bu taşı ortadan kaldırırsam, şah Şirin'den el çekmelidir." Husrev bu söze öyle kızdı ki, nerdeyse Ferhad'ın kanını dökenekti. Fakat teklif edilen iş, başarılacak gibi olmadığından, Ferhad'ın şartını kabul etti.

Ferhad'ı Bisütun dağına götürdüler. Ferhad derhal işe başladı. Önce bir kaya üzerine Şirin'in resmini kazdı. Şahın, Şebdiz ve Gülgün'unkini yaptı. Sonra dağı kazmağa, kayaları kesmeğe koyuldu. Sabahtan akşama kadar durmadan çalışıyor, gece oldu mu, Şirin'in suretine yüzünü, gözünü sürüp ağlıyordu. Sonra dağın tepesine çıkıyor, sevgilisinin kasrına uzaktan secde ediyordu. Yalvarıyor, inliyor, sabahlara kadar feryad edip gözyaşı döküyordu.

Şirin bir gün arkadaşlarıyla otururken, söz dağa ve Ferhad'a intikal etti. Şirin, Ferhad'ın neler yaptığını görmek için, Bisütun dağına gitmek istedi. O gün Gülgün hazır değildi; Ferhad, Şirin'i görünce, kendinden geçti, yere düştü. Secdeye vardı. O hale gelmişti ki, nerdeyse sevgilisinin önünde canını teslim edenekti. Şirin'in sözleriyle kendine

geldi. Şirin ona bir kadeh gül suyu verdi. Rivayete göre, dağdan inerken, Şirin'in atı sakatlandı. Ferhad atı, üstündekiyle beraber sırtına alıp kasra kadar götürdü. İzine yüz sürerek dağa döndü ve yine taşla mücadelesine devam etti.

Bu ziyaret hadisesini hemen Husrev'e haber verdiler, Çünkü Husrev, Şirin'in hareketini takip etmeleri için, adamlar tayin etmişti. "Ferhad, Şirin'i gördükten sonra, öyle şevklendi ki, bir darbeye bir kayayı parçalıyor" dediler. Husrev üzüldü; yanındaki akıllı ve tecrübeli ihtiyarlara danıştı, bir tedbir bulmalarını istedi. Onlar, adamlarından birinin gidip Ferhad'a Şirin'in öldüğünü ansızın haber vermesini, bu suretle bir müddet işten kesileceğini, o zamana kadar bir tedbir daha bulacaklarını söylediler.

Çirkin yüzlü, katı gönüllü, acı sözlü, hilekâr bir kocakarı bulup ağzını bağlamak için, bir miktar para verdiler ve söyleyeceği sözleri öğreterek, Bisütun'a gönderdiler. Uğursuz ve mel'un karı Ferhad'ın yanına vardı. Bir az ağladıktan ve göğsünü dövdükten sonra, "behey gafil, kimin için bunca zahmet çekiyorum" dedi. Ferhad, sevgilisi uğruna, taşı parça parça ettiğini söyledi. Bunun üzerine acuze, "Şirin öldü, fakat Ferhad'ın haberi yok. Onu göz yaşlarıyla yıkayıp, toprağına anber saçtılar" diyerek, yanıp yakılmağına başladı. Bu sözleri duyunca, Ferhad vurulmuş gibi oldu. Feryat ve ah ederek elinden külüngünü fırlattı, kendini dağdan atarak intihar etti.

Ferhad, külüngü için hep nar ağacından sap kullanırdı. Dağ başından külüngü fırlattığı yer nemli bir topraktı. O yerde bir nar ağacı bitti ki, yemişi her derde deva idi.

Şirin, Ferhad'ın ölümüne çok müteessir oldu. Çok ağladı; öldüğü toprağı ziyaret etti ve bir mezar yaptırdı. Bu kabir ziyaretgâh haline geldi.

(312—363. s., 4272—4949. b.)

IX. Bölüm

Husrev'in Şirin'e taziyet mektubu göndermesi, Meryem'in ölümü, Şirin'in taziyetname göndermesi, Şirin'in Husrev'e Şavur'la itapta bulunması, Husrev'in Şekerle macerastı, Husrev'in Şavur'u çekip Şirin'i yalnız bırakması.

Husrev, Ferhad'ın ölüm haberini işitince, pişman oldu, üzüldü. Yanına üstat yazıcılarından birini çağırıldı. Şirin'e bir taziyetname yaz-

dırdı. Mektuba "Sitemden öldürmemek gerekirdi, madem ki öldürdün, ne gam çekiyorsun. Kimse ebedî hayata nail değildir. O gittiyse, sen sağ ol" şeklinde sözler koydurmuştu. Şirin, böyle zehir batırılmış şekerlere benzeyen sözleri ve acı, nükteleri ihtiva eden mektubu alınca, acılığına üzüldü. Fakat "zahmetlere tahammül etmek gerektir" dedi, "Allah intikam alıcıdır."

Husrev, Şirin'e bu mektubu gönderdikten hemen sonra, Meryem takdir-i ilâhî neticesi öldü. Husrev, memnun olmakla beraber, Kayser'den dolayı bir ay yas tuttu. Şirin, bu haberi işitince, hem sevindi, hem de Husrev'in hatırı için bir ay matem yaptı. Sonra Husrev'in mektubuna cevap olmak üzere, bir taziyet mektubu yazdı ki, içinde şu şekilde sözler vardı: "Meryem iyi bir hemdem idi, fakat şah ona doyduğu için, gam yememelidir. Ne olduysa, gidene oldu. Kalan yine zevk ve safasına bakar. Şahım boşuna üzülme, herkes ölecektir. Zevkine bak. Gönlünden melali uzaklaştır. O gittiyse, nice güzeller var. Allah sana ömür versin". Husrev, Şirin'in mektubunu alınca, ona hak verdi.

Meryem'in mateminden azat olduktan sonra, bir gün Şavur'u çağırdı. Şirin'e gitmesini, ne söylemek gerekse, söyleyip onu getirmesini emretti. Özürlerini bildirmekle beraber, zebun haldé göstermeyip tekelif kendiliğinden yapıyormuş gibi bir dil kullanmasını tenbih etti.

Şavur, Şirin'e gidip aradan mâni'in kalktığını, hemen Husrev'in yanına gitmelerini söyledi. Şirin çok kızdı, dedi ki: "Behey Haktan utanmaz, dile gelen her şey söylenir mi? Sen beni taht ve tacımdan, ev ve barkımdan ettin; şimdi de canımdan mı etmek istiyorsun? Bana düşman olana ben nasıl dost olurum. Çağırmadan gitmek olur mu? Ben onu sevmekle başıma belâ aldım. Şimdi pişmanım. Zaten onu ciddi sevmemiş, yüzüne gülmüştüm, o gerçek sandı. Onda kıl kadar sevgi sezseydim, saçımı yoluna süpürge ederdim. Madem beni kendisine lâyük görmüyor, zorla mı kapısına gideyim? Beni bu kasırdan dışarıya hiç çağırma, cennet bile olsa gitmem. O bize muhtaç değilse, biz de ona değiliz. Eğer, deraguş edeceğim diyorsa, aklından çıkarsın, bu işi ancak düşünde yapabilir". Şirin, bu şekilde bir az konuştuğundan sonra, öfkesi geçti ve Şavur'a, Husrev'i görürse, bu kuldân selâm söylemesini, aht ve peymanın ne olduğunu, nefsi havasına daldığını, halbuki kendisinin ızdırap çektiğini bildirmesini istedi.

Şavur, Şirin'in itabını Husrev'e utanarak anlattı. Husrev Şirin'e hak verdi. Onu incittiğini itiraf etti. Özür dilemek ve yalvarmak üzere, Şavur'u tekrar Şirin'e gönderdi. Şirin özürü kabul etmedi. Şah niyaz ettikçe, naz etti. Husrev'in muradına kolaylıkla erserse, onu bırakaca-

ğini düşünerek, ihtiyatlı davranıyor, arzusunun artmasını ve büyük merasimle nikâh ve düğün yapmasını istiyordu. Husrev, bu işten şaşırıp kalmıştı; yiyip içmiyor ve uyumuyordu.

Bir gece, üzgün bir halde halvette bir kaç cariyeye oturuyorken, kızlardan biri, cariyeler arasında Şeker adlı çok güzel bir kızın bulunduğunu söyledi. Meryem'in küçük yaştan beri sevip büyüttüğü Şeker, aslen İsfahan'lı imiş; Tatar istilâsı dolayısıyla memleketinden ayrı düşmüş ve Rum'a gelmiş. Cariyenin anlattığına göre, Meryem, Şeker'i Husrev'in gözünden saklamış ve ölürlen kendisine, Husrev'in Şirin'siz edemeyeceğini bildiğini, Şirin'i unutmaması için onu Şeker'i göstermelerini vasiyet etmiş.

Husrev, bunu öğrenince, Şirin'in kendisini çok üzmesi sebebiyle Şeker'e meyletti. Tahkik ederek, övdüklerinden daha güzel olduğunu anladı. Bir gece iştret meclisi kurdu ve Şeker'le başbaşa kaldı. Husrev, bir müddet Şeker'le vakit geçirip eğlendi, fakat Şirin'in sevgisi gönlünden çıkmıyordu.

Nihayet şöyle bir tedbire başvurdu. Şavur, Şirin'in dert ortağı idi. Onu kendi şarayında tutup Şirin'in yanına bırakmazsa, Şirin belki yalnızlık derdinden yumuşar, eski sevgilisini hatırlardı.

Şirin, yalnız kalınca, bunaldı; çok üzüldü. Bir gece sabaha kadar ağladı. Geceye, muma ve pervaneye hitap ederek, derdini döktü. Seher vakti Allaha bu ızdırabını sona erdirmesi hakkında dua etti, yalvardı.

Şirin'in duası, Husrev'in gönlüne tesir etmişti.

(364—401. s., 4960—5472. b.)

X. Bölüm

Husrev'in av bahanesiyle Şirin'in kasrına gitmesi, uzun uzun konuşmaları ve münakaşaları, Şirin'in Husrev ardınca gitmesi, evlenmeleri

Husrev, bir sabah, artık Şirin'e gitmek zamanı geldiğine karar verdi. Av bahanesiyle şehirden çıktı. Büyük bir alayla ve debdebeyle yola koyuldular. Av ede ede Şirin'in kasrına yakın bir yere geldiler; kasra bir fersenk kala kondular. Husrev, sevgilisini kasrına karşı kadeh tutarak sabaha kadar içti. Sabahleyin sabrı tükendi. Şebdiz'e binip yanına bir kaç has adamını alarak kasra doğru gitti.

Haber Şirin'e ulaştınca, hem çok sevindi, hem korktu. Dedikodudan ve onun vakitsiz gelişinden çekinmişti. Hisarın kapısını bağlattı, dışa-

riya bir kaç cariye bıraktı. Bunlar şahın ayağına altın ve mücevher saçacaklardı. Kendisi de kasrın damına çıktı.

Şirin, Husrev'in yanakları ter içinde, elinde bir demet nergisle geldiğini görünce, kendinden geçti. Bir müddet sonra kendine gelince, ne yapacağını şaşırды, Husrev sarhoştı. Kasra alması doğru olmazdı, menetmeğe de mecali yoktu.

Husrev kasra varınca, hizmetkârlar hürmetle karşıladılar. Fakat kapı kapalıydı. Husrev, ne yapacağını bilemedi. Ne dönebilir, ne içeri girebilirdi. Dedi ki "Şirin, bizden ne gördü ki, kapıyı yüzümüze kapattı. Ona söyleyin, kapıdaki bir şultan değil, bir kuldur. Müsaade ederse, misafir olmak istiyor".

Şirin, cariyesi Hümayun'a, kasrın takına karşı murassa sayebanı kurdurmasını ve şahı oraya almasını emretti. Derhal bunları yaptılar. Kendi de süslenerek, tak üzerine çıktı. İkisi uzaktan konuşmağa başladılar. Yanlarında kimse yoktu. Husrev "Gerçi hatamız çok ama, şimdi kapıyı kapamağa sebep ne? Çünkü misafiriz" dedi. Şirin, cevap olarak dedi ki: "Sen misafir değilsin, ava geldin. Misafir bile olsan, sana yer gösterdik. Konuk umduğunu değil, bulduğunu yer. Sonra sen sarhaşsun; başbaşa kalsak, dedikodu olur. Sen beni Şeker gibi sarhoş mezesi yapmak istiyorsun." Bu sözlerden başka, Şirin, Şeker dolayısıyla sitemler etti. Bütün işinin cevr ve cefa olduğunu, hiç arayıp sormadığını, zevk ve safa peşinde dolaştığını söyledi.

Bu şekilde uzun uzun konuştular. Husrev yalvardı, af diledi; fakat Şirin kabul etmedi ve kapıyı açmadı. Husrev "madem kapıyı açmıyorsun, hiç olmazsa yüzünün örtüsünü aç; artık nazlandığın yeter" dedi. Husrev'in bu şekilde niyazları karşısında, Şirin nazını arttırıyordu. Neticede "ne kadar büyük padişah olursan ol, nikâh olmazsa, benden muradını alamazsın" dedi. Ve bin cilveyle Husrev'in karşısından uzaklaştı.

Husrev, mahzun olarak askerinin yanına döndü. Belki Şirin merhamet eder, tekrar kendini çağırır diye ardına bakıyordu. Fakat böyle bir şey olmadı. Askerin bulunduğu yere varınca, Şavur'u çağırttı. Olan biteni anlattı. Şavur onu teselli etti, güzellerin böyle sert huylu olduğunu, mamafih Şirin'in de kendisi gibi gam içinde bulunduğunu söyledi. Ay gibi, kadınların da kapıdan kovsan bacadan gireceğini anlatarak sabır tavsiye etti.

Husrev gittikten sonra, Şirin yaptığına pişman olmuştu. Takat ve sabrının kalmadığını görünce, Gülgün'a bindi. Husrev'in adamları gibi

giyinmişti. Akşama doğru askerinin bulunduğu yere vardı. Şavur'a macerayı anlattı. Husrev'in hasretine dayanamayıp geldiğini söyledi ve ondan iki şey istedi. Biri şah için iştret meclisi kurmak ve onu bir köşeye gizlemek; ikincisi, Husrev'in nikâh yapmasını temin etmek.

Şavur, Şirin'i derhal Husrev'in karşısındaki bir otağa götürdü. Sabahleyin Husrev, Şavur'a gördüğü rüyayı anlattı ve tâbir etmesini istedi. Bir bahçede gezerken, eline felekten ayın indiğini görmüştü. Şavur, bu rüyayı Şirin ile birleşecekleri şekilde tâbir etti.

O gün seherden bezm kuruldu. Şavur, Şirin'in arzusuyla, Nigisa'yı onun otağı önüne götürdü. Nigisa, Şirin'in içerden söyleyeceği sözlere uygun şeyler terennüm edecekti. Barbed ile Nigisa çalıp söylediler. Barbed de Husrev dilinden söylüyordu.

Sonunda Şirin dayanamayıp ah etti. Husrev onun saklandığını anladı. Hemen otağa doğru gitti. Şirin ortaya çıktı. Kucaklaşıp öpüştüler. Şavur, Husrev'e nikâh işini anlattı. Husrev bu hususa dair yemin etti. Yedi gün yedi gece zevk ve safa ettiler. Öpüşmekten ileri aralarında yakınlık olmuyordu. Sekizinci gün, düğün oluncaya kadar kalmak üzere, Şirin kasrına döndü; Husrev de Medayin'e gitti.

Bir gün memleketin büyüklerini ve ileri gelenlerini çağırdı. Şirin meselesini açtı; onu nikâhlıyacağını söyledi. Beğler muvafık gördüler.¹

Husrev muhteşem bir merasimle ve büyük bir kalabalıkla Şirin'in kasrına gitti ve onu Medayin'e getirdi. Mübet erkanınca nikâh yapıldı.

Düğün gecesi yine bezm kurulmuştu. Fakat Şirin, haber göndererek, o gece içmemesini istedi. Husrev, meyden përhiz edilecek zaman değildir diye içti. Zifaf odasında Şirin, onun sarhoş olup olmadığını anlamak için, bir kocakarı getirmişti. Husrev, sarhoşlukla anlamadı ve kocakarıyı kucakladı. Bu suretle Şirin lâtife etti ve zariflik göstermiş oldu.

Üç gün sonra Şirin, adağı üzere, fakirlere para ve mal dağıttı. Barbed'e Nigisa'yı, Şavur'a Hümayun'u verdiler. Öbür on kızı da evlendirdiler. Şavur'u Ermen'e emir tayin ettiler. Herkes muradına kavuştu.
(403—484. s. 5491—6617. b.)

XI. Bölüm

Husrev'in, Büzürg-Ümid'den hikmet bahislerine dair muhtelif sualler sorması

Husrev, bu şekilde zevk ve safa içinde devran sürdü. Nuşinrevan'ın

¹ Bundan sonraki fasıllarda Husrev'in hazinelerinden, tahtından sofrasından ve cömertliğinden bahsediliyor,

bahsettiği dört şey (Şirin, taht, Barbed, Şebdiz) bir araya gelmişti. Artık devletin kemale erdiğini seziyordu. Sakalına ak düşmeğe başlamıştı. Demek ki, artık ölüm nişanı gelmişti.

Cihan ahvalini düşünüyor, hayret ediyordu. Her çareden ümitsiz kalınca, Büzürg-Ümid'i çağırırdı. Kendine devran işinden haber vermesini, yerin sükûnundan, çarhın dönmesinden, Hakkın ne olduğundan bahsetmesini istedi.

Büzürg-Ümid, ona Hakkı, ilk yaratılan şeyi, akl-ı kül ve nefis-i külü, mevcudat silsilesini, felekleri, sabite ve seyyareleri, unsurları ve imtizaclarını, maden ve hayvanların gelişin ve nevelerini anlattı.

(485—508. s., 6637—6944. b.)

HIKÂYENİN SONU (NİZAMİ'DEN NAKLEN)

Şeyhi'nin eseri, Husrev ile Büzürg-Ümid arasındaki konuşmayla bitiyor. Nizami'ninkinde bu bahisten sonra, Şiruye vakası vardır. Hikâyenin ne suretle sona erdiğini göstermek için, bu küçük, fakat ehemmiyetli kısmı, Vahid Destgerdi neşirinden (411—424. s.) hulâsa ediyoruz :

Husrev'in Meryem'den doğan Şiruye adlı çok fena huylu ve uğursuz bir oğlu vardı. Şiruye, Şirin'e göz koymuştu. Husrev, onun hareketlerinden hiç memnun değildi. Hoşnutsuzluğunu Büzürg-Ümid'e açmıştı. Sonunda bir ateşhanede yaşamağı uygun gördü. Şirin ile oraya çekildi. Taht Şiruye'ye kalmıştı.

Bir gece Husrev, başını Şirin'in dizine koymuş, onun anlattığı hikâyeleri dinliyordu. Sonra ikisi de uykuya daldılar. Pencereden bir katil girdi; Husrev'in yatağına yaklaşt. Elindeki hançeri Husrev'in göğsüne sapladı ve mumu söndürerek geldiği pencereden kaçıp gitti. Husrev uyanarak kendini kan içinde buldu. Çok fazla susuzluk hissediyordu. Şirin'i uyandırıp su istemeğı düşündü. Fakat onun bir kaç gündür uyumadığını ve kendisinin bu halini görünce feryat ve ağlamaktan uyuyamayacağını göz önünde tutarak vazgeçti. Sessiz sadasız öldü.

Şirin, uyanıp da Husrev'in vaziyetini görünce, pek çok ağladı. Sonra misk, anber ve gül suyu getirdi, Husrev'in vücuduna sürdü; kâfur ve gül suyu ile yıkadı.

Şiruye, Şirin'e gizlice bir adam göndererek, bir hafta matem tutmasını, hafta bittikten sonra kendi yanına gelmesini, bütün hazinelerini ona teslim edeceğini bildirdi. Şirin, tasarladığı şeyleri yapabilmek için, bu teklifi kabul etmiş göründü.

Hattı için, altın ve incilerle süslü muhteşem bir tabut yaptırttı.

Sabahleyin tabutu türbeye götürmek üzere merasim başladı. Büyük bir cenaze alayı tertip edildi. Memleketin bütün büyüklerinin, yaya iştirak ettikleri bu alayda Şavur ve Büzürg-Ümid de bulunuyordu. Şirin, çok süslenmiş ve mücevherlerini takmış bir halde, cariyeye ve köleler arasında yürüyordu. Onun bu hali, herkeste Husrev'in ölümüne müteessir olmadığı kanaatini uyandırmıştı. Şiruye ise, Şirin kendisini sevdiği için böyle hareket ediyor zannına düşmüştü.

Türbenin kapısı önünde kalabalık durdu. Şirin, tabutu takiben Mu-bed (rahip) lerle beraber içeri girmişti. Kapı halka kapandı. Şirin, elinde hançer, Husrev'in tabutuna yaklaştı. Göğsünü açtı, yarayı öptü ve elindeki hançeri kendi vücudunda aynı yere sapladı. Husrev'i kucakladı, dudağını onun dudağı üzerine koydu ve dışardakilerin işittiği şiddette feryat ederek can verdi.

Hikâyenin bu en romantik ve en trajik kısmı, Şeyhi'nin eserinde herhalde kendisinin ölümü dolayısıyla bulunmamaktadır. Cemali'nin zeylinde Şeyhi'nin, Büzürg-Ümid ağzından ifade edilen hikmet bahsini tamamlarken öldüğü tasrih ediliyor.

Bu noksanlığı başka bir sebebe istinat ettirmek pek de mümkün değildir. Meselâ Şeyhi'nin, kendi de hükümdar olan bir hükümdar karısının intiharını şeriata uygun bulmadığı için bu kısmı yazmadığını ileri sürmek, doğru bir izah olmaz kanaatindeyiz.